

УДК 316.334.3+342.8

DOI [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3\(51\).246407](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.3(51).246407)

ЕФЕКТ СУСІДСТВА НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ

Зубченко О. С.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри філософії та соціології

Маріупольського державного університету

ORCID ID: 0000-0001-6748-3981

zubchenko2016@online.ua

Статтю присвячено дослідженню впливу соціального оточення на електоральний вибір. Із цією метою автор вводить поняття «ефект сусідства» – вплив повсякденного життя й щоденного спілкування людини на її голосування. Констатується, що найбільше значення ефект сусідства має на місцевих виборах, а за умов децентралізації його вивчення стає нагальним науковим і практичним завданням.

З використанням електоральної статистики показано, що ефект сусідства проявляється через персоналістськи орієнтоване голосування за представників місцевого нобілітету. Їхня партійність має вторинне значення. Зрозуміти значимість голосування окремих спільнот для претендентів на депутатські мандати допомагає коефіцієнт локалізації. Чим вищий він, тим більш точковою є підтримка певного електорального актора. Водночас автором доведено, що реформа виборчої системи змушує по-новому дивитися на явище електоральної локалізації. Якщо у 2015 році розподіл у цій сфері пролягав по лінії «велике місто – село», то за п'ять років до просторового додався партійний чинник.

Дослідник доводить, що ефект сусідства є невід'ємною характеристикою місцевої спільноти й виникає як результат розподілу світу політичного на «своє» та «чуже». У публікації відзначаються його позитивні риси – формування місцевої політичної ідентичності й у середньостроковій перспективі – стабільної прихильності до певної партії та разом із тим наголошується, що високі показники локалізації свідчать про фрагментованість місцевої політичної культури, відсутність реальної конкуренції політичних ідей і фактичну «приватизацію» партійних франшиз. Це становить серйозну загрозу розвитку місцевої демократії та потребує ретельної уваги з боку держави через регулювання виборчих правил.

Ключові слова: електоральна поведінка, ефект сусідства, коефіцієнт локалізації, глибина локалізації.

Постановка проблеми. Демократизація українського суспільства та значне зростання ролі місцевого самоврядування в житті держави сприяють швидкому збільшенню політичної ваги місцевих виборів. Значення цього інституту зростає з кількох причин. По-перше, у місцевих громадах з'явилася реальна влада та її фінансове підкріплення. По-друге, суцільна партизація перетворила місцеві ради на поле жорсткої політичної боротьби. По-третє, незважаючи на різні партійні прапори, де-факто регіональна влада залишається вотчиною локальних кланів зі значним домінуванням родинно-територіальних зв'язків і відносин.

На тлі цього варто пам'ятати, що однією з основних декларованих причин запровадження системи партійних списків від обласної до сільської ради було прагнення послабити вплив місцевих еліт, змусити їх визначатися зі своєю партійною належністю й бути лояльними до центру. Проте досвід голосування у 2015 та 2020 роках засвідчив, що нові виборчі правила так і не змогли змінити логіку функціонування місцевого політикуму, а децентралізація не тільки не сприяла зростанню громадянської свідомості й політичної електоральної конкуренції, а навіть призвела до формування електоральних «вотчин». Значну роль у цьому, зокрема, у сільській місцевості відіграє ефект сусідства.

Ми розуміємо ефект сусідства як вплив повсякденного життя та щоденного спілкування людини на її електоральний вибір, що зумовлюється локальними нормами й цінностями політичної поведінки. На думку Ю. Брайчевського, це раціональність виборця, що має сенс лише в конкретних суспільно-географічних умовах [2, с. 72]. Одними із таких умов є відносна замкненість і відосoble-ність певної територіальної спільноти, обмежена електоральна комунікація та значний вплив місцевих лідерів громадської думки. Очевидно, що всі перераховані ознаки характеризують насамперед електоральну поведінку жителів сільських поселень і деякою мірою малих міст.

Ефект сусідства можна розглядати в кількох вимірах. По-перше, як прояв лояльності до норм і правил поселенської групи. По-друге, як розподіл учасників політичного процесу на «своїх» – знайомих, відомих і прогнозованих, і «чужих». По-третє, як результат патрон-клієнтних зв'язків, підкорення людини силі традицій, волі формальних чи неформальних лідерів певної спільноти.

Філософське-світоглядне обґрунтування сусідства як особливої форми соціальних відносин бере початок у роботах Ф. Тьоніса [9] та В. Зомбарта [4]. З позицій електоральної географії про це вперше писав шведський дослідник Г. Тінгстен, який увів поняття «ефект контексту». Його ідеї розвивав Р. Арон, що розглядав електорат як сукупність гетерогенних груп населення, кожна з яких має своїх визнаних політичних авторитетів [6, с. 100]. Новим етапом у розумінні впливу локальних соціальних взаємин на підсумки виборів стала робота П. Тейлора та Р. Джонстона «Географія виборів» [15]. Оригінальний погляд на зв'язок електоральної поведінки й соціальної структури локальних співтовариств запропонував Р. Херберле [8, с. 27].

Серед сучасних західних дослідників у цій царині активно працюють К. Ацаймер і Дж. Еванс (аналіз відстаней між місцями проживання виборців і кандидатів-переможців) [10; 12], Р. Джонстон і Ч. Патті (взаємозв'язок соціально-економічного розвитку територій та електорального вибору) [13] і Т. Ван Дійк (особливості сприйняття ситуації виборів у малих поселенських спільнотах) [16]. Чималий інтерес становить «концепція місця» британо-американського політичного географа Дж. Егню, який уводить поняття «місцевий соціальний контекст», що складається з ефекту сусідства, регіонального поділу праці, регулювання інформаційних і комунікаційних потоків, державно-правового впливу, наявних соціальних протиріч і регіональних політичних акторів [10]. Саме ці чинники мають визначати проблемне поле виборчих кампаній у певному місті чи районі й, відповідно, стратегії мобілізації виборців. Однак в українських реаліях більшість політичних суб'єктів фактично не переобтяжують себе вивченням місцевої специфіки, а продовжують говорити з нашими співвітчизниками мовою біг-бордів і телевізійних ток-шоу.

На пострадянському просторі питання «сусідського» голосування є набагато менш вивченими. До цієї проблематики зверталися Ю. Брайчевський [2], М. Добиш [3], К. Аксьонов [1], І. Окунів [7], Д. Локтіонова [5] та інші автори. Разом із тим без відповіді залишаються запитання: чи зберігся та як трансформувався після переходу від мажоритарної до пропорційної виборчої системи на місцевому рівні ефект сусідства?

Мета статті – з використанням даних електоральної статистики з відкритих джерел (www.cvk.gov.ua) провести емпіричний аналіз «сусідського» голосування на виборах до Запорізької обласної ради у 2015 та 2020 роках.

Виклад основного матеріалу. Ефект сусідства є складним феноменом, адже існує та розвивається в контексті наявних соціально-політичних розколів, місцевих політико-культурних традицій, активності місцевих фінансово-промислових груп і лідерів громадської думки тощо.

Варто розрізняти «сусідське» голосування від ідеологічного, соціотропного або мобілізованого в межах поселенської чи соціальної спільноти. Його головна відмінність – першочергова підтримка з року в рік свого земляка, колеги, знайомого, яскраво виражена персоналістська спрямованість вибору, незалежно від кольору партійних прапорів.

Таблиця 1

Підтримка кандидатів у депутати обласної ради у 2015 та 2020 роках

Кандидат і його партійність у 2015 та 2020 роках	Кількість голосів	
	2015 рік	2020 рік
Г. Марич (Опоблок – Порядок)	1769	1466
І. Гуцуляк (Наш край – ОПЗЖ)	693	676
Н. Авраменко (БПП – Батьківщина)	1693	1758
В. Лупинос (БПП – Слуга народу)	1950	2103
В. Щербина (БПП – Батьківщина)	1239	1083

Як бачимо з таблиці, ця тенденція найбільш яскраво проявилася в голосуванні за представників місцевого нобілітету. Разом із тим, використовуючи особливості нової виборчої формули, багато з них

змогли не тільки зберегти, а й посилити свої позиції. Наприклад, экс-опоблоківець Вадим Сухіна, що перейшов до лав ОПЗЖ, збільшив свій результат з 2874 до 6430 голосів, а колишній висуванець БПП та новоспечений лідер регіонального списку «За майбутнє» Володимир Кюрчев – з 1093 до 3754 голосів.

Разом із цим варто врахувати, що у 2015 році політичні партії мали змогу висунути своїх кандидатів у всіх виборчих округах. Відповідно, у бюлетенях люди ставили відмітки навколо знайомих прізвищ, особливо не переймаючись їхньою партійною ангажованістю. Власне, це й було однією з причин суттєвих міжокружних відмінностей у результатах багатьох політсил. Уже за п'ять років виборчі правила значно ускладнилися, адже тепер громадяни мали можливість підтримати як партію, так і конкретного її представника, зробивши вже не одну, а дві позначки у виборчому документі. Така модель повинна стимулювати претендентів до взаємної конкуренції, а виборців – до активності в отриманні інформації про політиків, які прагнуть представляти їхні інтереси.

Також паралельно зі змінами електоральних процедур відбувалася трансформація адміністративно-територіального устрою. У липні 2020 року на території регіону, замість двадцяти, було утворено п'ять районів, до складу яких увійшли й міста обласного значення включно з обласним центром. На їх основі обласна виборча комісія сформувала вісім округів по виборах депутатів облради, у кожному з яких розподілялося від 8 до 12 мандатів. Переформатування простору політичної конкуренції мало суттєві наслідки для окремих політсил.

Отже, постає питання про коректне статистичне вимірювання ефекту сусідства. Для цього ми пропонуємо ввести коефіцієнт локалізації, який свідчить про важливість для кандидата підтримки з боку певної поселенської спільноти. Через модифікації виборчої системи в останні роки цей показник варто розраховувати двома способами.

Зокрема, у 2015 році виборчі округи були невеликими та включали в себе компактні сільські райони або їх частини. За умов гомогенності електорального простору локалізованим можна вважати голосування, за результатами якого відсоток певної політсили щонайменше на третину перевищує її середньобласний результат.

Таблиця 2

Локалізація підтримки політичних сил на виборах до Запорізької обласної ради 2015 року

Політична партія	Кількість кандидатів із локалізованою підтримкою (К)	Загальна кількість кандидатів (к)	Коефіцієнт локалізації (К/к)
Опозиційний блок	26	83	0,31
Блок Петра Порошенка «Солідарність»	23	85	0,27
Наш край	22	85	0,26
ВО «Батьківщина»	20	85	0,24
Радикальна партія Олега Ляшка	14	74	0,19
Партія «УКРОП»	17	84	0,20
Об'єднання «Самопоміч»	15	30	0,50
Партія «Нова політика»	11	39	0,28
Аграрна партія України	15	84	0,18

Як бачимо з наведених даних, найбільша територіальна диференціація була в лідерів виборчих перегонів – Опоблоку, БПП та «Нашого краю». Підтримка інших суб'єктів також неоднорідна. Здобутки «Батьківщини» коливалися від 27 до 2,5%, а Радикальної партії – від 19 до 2,6%. На окрему увагу заслуговують «нішеві» партії – «УКРОП», «Самопоміч» і «Нова політика». Своїм успіхом вони зобов'язані виключно жителям Запоріжжя й деякою мірою Мелітополя. Цей феномен більш доречно описувати не через ефект сусідства, а через соціально-політичне розмежування між великим містом і селом, а також корпоративне голосування. Наприклад, «Нова політика», запорізька франшиза якої контролюється власником ПАТ «Мотор-січ» В'ячеславом Богуслаєвим, здобула майже 29% голосів у Шевченківському районі м. Запоріжжя, де розташоване це підприємство.

За п'ять років ситуація помітно змінилася. На території області було сформовано чотири виборчих округи, а кілька сільських територій і Шевченківський район обласного центру об'єднали разом. Такий джеримендентинг багато в чому мав штучний характер та абсолютно не співвідносився з електорально-географічними традиціями регіону. Наприклад, до Пологівського округу увійшли традиційно проукраїнська Гуляйпільщина, а разом із нею – Розівщина, де влітку 2014 року багато хто очікував російських «визволителів». Також через активізацію процесів децентралізації почали посилюватися політичні відмінності в ОТГ, особливо там, де об'єднавчі процеси відбулися ще у 2015–2017 роках.

Таким чином, є сенс обраховувати коефіцієнт локалізації за такою формулою:

$$K = N/n,$$

де N – загальна кількість голосів за кандидата, n – кількість голосів, які віддано за кандидата на території, де найбільше виражено ефект сусідства.

На нашу думку, про прояви цього ефекту можна говорити, якщо в одній або кількох сусідніх громадах, що мають міцні господарські зв'язки та спільний комунікативний простір, кандидат отримав 25 і більше відсотків голосів від загальної підтримки по округу. Тут можуть виникати й певні механічні диспропорції, зокрема, при голосуванні за перші номери виборчих списків.

Таблиця 3

Кількість кандидатів, які отримали 25 і більше відсотків від загальної підтримки в одній або кількох сусідніх громадах на виборах до Запорізької обласної ради 2020 року

Політична партія	Округ № 4	Округ № 5	Округ № 6	Округ № 7	Округ № 8	Усього кандидатів	Коефіцієнт локалізації
Опозиційний блок		2	2	5	3	12	0,27
Слуга народу	2	4	4	4	6	20	0,24
Наш край		3	1	1	4	9	0,15
Батьківщина	3	2		2	3	10	0,12
ОПЗЖ		6	4	5	4	19	0,23
Нова політика	10	2				12	0,17
«За майбутнє»	1	3	4	3	5	16	0,19
Європейська солідарність		3	2	4	4	13	0,27
Партія В. Буряка	1		1	1		3	0,06

Табличні розрахунки потребують додаткових пояснень.

По-перше, унікальною є ситуація в окрузі № 4. Симбіоз міської та сільської моделей голосування створює враження, немов вибори проходять у двох різних вимірах. Корпоративні партії, зокрема «Нова політика», навіть не пробували виходити за межі обласного центру, тоді як представники «слуг народу» В. Лупиніс та Н. Хитрова локалізували свою підтримку в межах Комишуваської та Кушугумської громад відповідно, а висуванець «Батьківщини» В. Щербина – у Широківській, Долинській і Біленьківській ОТГ.

По-друге, у найбільших політсил електоральний вибір локалізувався саме там, де вони отримали найвищі результати, зокрема, в Опоблоку й ОПЗЖ. Таким чином, ефект сусідства успішно використано партійними технологіями за принципом «з миру по нитці – голому сорочка».

По-третє, в окрузі № 8 завдяки «сусідському» голосуванню непоганих результатів досягли 29 кандидатів від різних партій. Як ми вже відзначали вище, це пояснюється високою гетерогенністю цієї електоральної території, співіснуванням маленьких сільських громад із домінуючим впливом місцевих латифундистів і великих міст із бурхливим політичним життям.

Також варто зазначити, що за п'ять років змінилися показники локалізації в різних електоральних акторів. Вірогідно, це пов'язано як зі зміною їхнього становища в континуумі «влада – опозиція», так із відмінностями в стратегіях залучення ЛОМів. Наприклад, у партії «Наш край» відповідний коефіцієнт зменшився майже вдвічі, адже в окремих містах і районах організації цієї політсили майже в повному складі перейшли до ОПЗЖ. «Батьківщина» так само в міжвиборчий період утратила чотири цільові електоральні території. Водночас сталі показники в БПП/ЄС не мають уводити нас в оману, адже формула голосування за прихильників П. Порошенка радикально змінилася. Якщо п'ять років тому це була типова «партія влади», що спиралася на мобілізовану, сусідську та корпоративно-кланову підтримку, то нині вона посіла нішу «міської» ліберальної політичної сили та майже ніде на селі не змогла подолати прохідний бар'єр до обласної ради.

Ще одна важлива статистична характеристика ефекту сусідства – це глибина локалізації підтримки, тобто скільки відсотків голосів від свого загального здобутку кандидат отримав в одній або кількох громадах. Цей показник дає змогу зрозуміти рівень впливовості партійного висуванця (регіональний або локальний), проаналізувати електоральну стратегію (округ у цілому чи лише базова територія), а також побачити латентні внутрішньопартійні розклади.

Показники, які наведено в таблиці, сильно відрізняються в розрізі різних політсил. Зокрема, партія міського голови Запоріжжя Володимира Буряка майже повністю зробила ставку на обласний центр, а на селі обмежилася лише точковою присутністю. Опоблок, «Наш край» і «ЄС» майже не висунули популярних локальних лідерів в окрузі № 4, а найбільш конкурентною територією стала Пологівщина, де високі коефіцієнти локалізації підтримки відзначаються в чотирьох електоральних акторів.

Локалізація підтримки кандидатів у депутати обласної ради по виборчих округах

Політична партія	Округ № 4	Кількість кандидатів/ коефіцієнт локалізації Округ № 5	Округ № 6	Округ № 7	Округ № 8
Опозиційний блок	–	2/0,70	2/0,64	5/0,42	3/0,64
Слуга народу	2/0,70	4/0,73	4/0,65	4/0,52	6/0,81
Наш край	–	3/0,86	1/0,53	1/0,73	4/0,70
Батьківщина	3/0,54	2/0,80	–	2/0,69	3/0,70
ОПЗЖ	–	6/0,73	4/0,69	5/0,62	4/0,45
Нова політика	10/0,93	2/0,84	–	–	–
«За майбутнє»	1/0,61	3/0,85	4/0,66	3/0,73	5/0,74
Європейська солідарність	–	3/0,80	2/0,76	4/0,80	4/0,64
Партія В. Буряка	1/0,42	–	1/0,84	1/0,84	–

Таким чином, за результатами дослідження ми дійшли таких **висновків**. По-перше, ефект сусідства є невід'ємною характеристикою місцевої спільноти, виникає як результат диференціації світу політичного на «своє» та «чуже», з яким асоціюються відповідні кандидати. При цьому партійні прапори, під якими вони балотуються, часто відіграють вторинну роль. Відповідно, високі показники локалізації свідчать про фрагментованість місцевої політичної культури, відсутність реальної конкуренції політичних ідей і фактичну «приватизацію» партійних франшиз місцевим нобілітетом. По-друге, «сусідське» голосування трансформується від виборів до виборів. Якщо у 2015 році розподіл пролягав по лінії «велике місто – село», то за п'ять років до територіального чинника додався ще й партійний. Найвищі значення коефіцієнта фіксувалися в лідерів виборчих змагань – Опозиційної платформи «За життя», «Слуги народу» та Опозиційного блоку, що дало змогу останньому отримати депутатські мандати, незважаючи на невтішні прогнози соціологів. По-третє, ми відзначаємо, як позитивні (формування місцевої політичної ідентичності й у середньостроковій перспективі – стабільної прихильності до певної партії), так і негативні (феодалізація політики та зростання ролі локальних «князьків» в електоральних проектах) наслідки ефекту сусідства, важливість збалансованого державного регулювання регіонального розвитку та оптимізації виборчої системи на місцях.

Загалом у найближчі роки за умов поглиблення децентралізації та внесення відповідних змін до Конституції України вивчення соціально-психологічного, соціально-економічного підґрунтя «сусідського» голосування та його впливу на розвиток об'єднаних територіальних громад є перспективним напрямом для соціології виборів та електоральної географії.

Zubchenko O. The neighborhood effect on local elections

The article is devoted to the study of the influence of social environment on the electoral choice. To this end, the author introduces the notion of the effect of the neighborhood – the impact of the everyday life and the daily communication of man to its vote. It is stated that the most important value of the neighborhood has local elections, and in the conditions of decentralization of its study becomes an urgent scientific and practical task.

With the use of electoral statistics, it is shown that the effect of the neighborhood manifests itself through the personalist oriented vote for representatives of local nobility. Their parties have a secondary value. Understanding the significance of voting individual communities for contenders for deputy mandates helps the coefficient of localization. The higher it, the more point is the support of a certain electoral actor. At the same time, the author proved that the reform of the electoral system forces a new look at the phenomenon of electoral localization. If in 2015, the distribution in this area laced along the “Great City – Village” line, then a party factor was added to the spatial factor.

The researcher proves that the effect of the neighborhood is an integral characteristic of the local community and arises as a result of the distribution of the world of political to “its” and “alien”. The publication marks its positive features – the formation of local political identity and in the medium term – a stable commitment to a certain party and, at the same time, it is noted that high levels of localization indicate the fragmentation of local political culture, the lack of real competition of political ideas and actual “privatization” of party franchises. This is a serious threat to the development of local democracy and requires careful attention from the state through the regulation of electoral rules.

Key words: Electoral Behavior, Neighborhood Effect, Localization Coefficient, Depth of Localization.

Література:

1. Аксенов К.Э., Зиновьев А.С., Плещенко Д.В. Крупный город – регион – Россия: динамика электорального поведения на парламентских выборах. *Полис*. 2005. № 2. С. 41–52. URL: <https://doi.org/10.17976/jpps/2005.02.04> (дата звернення: 30.08.2021).
2. Браичевський Ю.С. Концепція місця як чинника електоральної поведінки та регіональна політична поляризація в Україні. *Економічна та соціальна географія*. 2013. Вип. 2(67). С. 67–73.
3. Добиш М.П. Сучасні тренди розвитку електорально-географічних досліджень у світі та розвиток електоральної географії в Україні. *Український географічний журнал*. 2018. № 4(104). С. 33–40. URL: <https://doi.org/10.15407/ugz2018.04.033> (дата звернення: 30.08.2021).
4. Зомбарт В. Буржуа: этюды по истории духовного развития современного экономического человека; Евреи и хозяйственная жизнь / пер. с нем. Москва : Айрис-пресс, 2004. 443 с.
5. Локтіонова Д.А. «Розколоте голосування» як показник клієнтально-патрональної моделі електоральної поведінки мешканців Миколаївщини. *Наукові праці. Серія «Політологія»*. 2011. Вип. 143. Т. 155. С. 85–91. URL: <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/75167> (дата звернення: 30.08.2021).
6. Никитина Т.А., Терентьева И.А. Теоретико-методологические основы изучения электорального поведения населения. *Вестник Поволжского института управления*. 2018. Том 18. № 1. URL: <https://doi.org/10.22394/1682-2358-2018-1-98-105> (дата звернення: 30.08.2021).
7. Окунев И.Ю., Горелова Ю.С., Груздева Е.Е. Региональные особенности электорального поведения в Польше: опыт сравнительного пространственного анализа. *Сравнительная политика*. 2021. № 1. С. 149–160. URL: <https://doi.org/10.24411/2221-3279-2021-10011> (дата звернення: 30.08.2021).
8. Розік М.В. Теоретичні підходи до аналізу електоральної поведінки. *Гілея: науковий вісник* : збірник наукових праць. 2019. Вип. 144. С. 112–118.
9. Тенис Ф. Общность и общество. Основные понятия чистой социологии / пер с. нем. Санкт-Петербург : Владимир Даль, 2002. 430 с.
10. Agnew J. Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society. *Progress in Human Geography*. 2003. Vol. 5(27). P. 605–614. URL: <http://mural.maynoothuniversity.ie/13814/1/Agnew.pdf>, 30.08.2021 (дата звернення: 30.08.2021).
11. Evans J. (2012). Geolocation and voting: Candidate-voter distance effects on party choice in the 2010 UK general election in England. *Political Geography*. 2012. № 31 (5). P. 301–310. URL: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2012.04.006> (дата звернення: 30.08.2021).
12. Evans J., Arzheimer K., Campbell R., Cowley P. Candidate localness and voter choice in the 2015 General Election in England. *Political Geography*. 2017. Vol. 59. P. 61–71. URL: <https://doi.org/10.1016/J.POLGEO.2017.02.009> (дата звернення: 30.08.2021).
13. Johnston R.J., Pattie C.J. Putting voters in their place: geography and elections in Great Britain. Oxford University Press, 2006. 336 p.
14. Prescott J.R.V. The Function and Methods of Electoral Geography. *Annals of the Association of American Geographers*. 1959. Vol. 49 (3). P. 296–304. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1959.tb01615> (дата звернення: 30.08.2021).
15. Taylor P., Johnston R. The Geography of Elections. Harmondsworth: PenguinBooks, 1979. P. 528.
16. Dijk van T.A. Society and Discourse: How Social Contexts Influence Text and Talk. Cambridge University Press, 2009. 227 p.

References:

1. Aksenov K.Je. Zinov'ev A.S., Pleshchenko D.V. (2005) Krupnyj gorod – region – Rossija: dinamika jelektoral'nogo povedenija na parlamentskih vyborah. [Large city – region – Russia: dynamics of electoral behavior in the parliamentary elections]. *Polis*. № 2. S. 41–52. <https://doi.org/10.17976/jpps/2005.02.04> [in Russian].
2. Brajchevs'kyj Ju.S. (2013). Konceptcija miscja jak chynnyka elektoral'noji povedinky ta reghionaljna politychna poljaryzacija v Ukrajinі [The concept of place as a factor of electoral behavior and regional political polarization in Ukraine]. *Ekonomichna ta social'na gheoghrafija*. Vyp. 2 (67). S. 67–73 [in Ukrainian].
3. Dobysh M.P. (2018) Suchasni trendy rozvytku elektoral'no-gheoghrafichnykh doslidzhenj u sviti ta rozvytok elektoral'noji gheoghrafiji v Ukrajinі [Current trends in the development of electoral-geographical research in the world and the development of electoral geography in Ukraine]. *Ukrajins'kyj gheoghrafichnyj zhurnal*. Vyp. 4(104). S. 33–40. <https://doi.org/10.15407/ugz2018.04.033> [in Ukrainian].

4. Zombart V. (2004). Burzhua: jetjudy po istorii duhovnogo razvitija sovremennogo jekonomicheskogo cheloveka; Evrei i hozhajstvennaja zhizn [Bourgeois: sketches on the history of the spiritual development of a modern economic person; Jews and economic life]. / Per. s nem. M. : Ajris-press, 2004. 443 s. [in Russian].
5. Loktionova D.A. (2011) «Rozkolote gholosuvannja» jak pokaznyk klijentaljno-patronalnoji modeli elektoralnoji povedinky meshkanciv Mykolajivshhyny [«Split voting» as an indicator of the client-patron model of electoral behavior of inhabitants of Nikolaevshchina]. *Naukovi praci. Politologhija*. Vyp. 143. T. 155. S. 85–91. Rezhym dostupu: <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/75167>, data zvernennja 30.08.2021 [in Ukrainian].
6. Nikitina T.A., Terent'eva I.A. (2018) Teoretiko-metodologicheskie osnovy izuchenija jelektoral'nogo povedenija naselenija [Theoretical and methodological foundations of the study of the electoral behavior of the population]. *Vestnik Povolzhskogo instituta upravlenija*. Tom 18. № 1. DOI 10.22394/1682-2358-2018-1-98-105 [in Russian].
7. Okunev I.Ju., Gorelova Ju.S., Gruzdeva E.E. (2021). Regional'nye osobennosti jelektoral'nogo povedenija v Pol'she: opyt sravnitel'nogo prostranstvennogo analiza [Regional features of electoral behavior in Poland: the experience of comparative spatial analysis] *Sravnitel'naja politika*. № 1. S. 149–160. DOI: 10.24411/2221-3279-2021-10011 [in Russian].
8. Rozik M.V. (2019). Teoretychni pidkhody do analizu elektoralnoji povedinky [Theoretical approaches to the analysis of electoral behavior]. *Zbirnyk naukovykh pracj «Ghileja: naukovyj visnyk»*. Vyp. 144. S. 112–118 [in Ukrainian].
9. Tenis F. (2002). Obshhnost' i obshhestvo. Osnovnye ponjatija chistoj sociologii [Community and society. Basic concepts of pure sociology]. Per s. nem. – SPb: Vladimir Dal'. 430 s. [in Russian].
10. Agnew J. (2003). Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society. *Progress in Human Geography*. Vol. 5(27). P. 605–614. URL: <http://mural.maynoothuniversity.ie/13814/1/Agnew.pdf>, 30.08.2021.
11. Evans J. (2012). Geolocation and voting: Candidate-voter distance effects on party choice in the 2010 UK general election in England. *Political Geography*. S 31(5), p. 301–310. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2012.04.006>.
12. Evans J., Arzheimer K., Campbell R., Cowley P. (2017). Candidate localness and voter choice in the 2015 General Election in England. *Political Geography*. 2017. Vol. 59. P. 61–71. <https://doi.org/10.1016/J.POLGEO.2017.02.009>.
13. Johnston R.J., Pattie C.J. (2006). Putting voters in their place: geography and elections in Great Britain. Oxford University Press. 336 p.
14. Prescott J.R.V. (1959). The Function and Methods of Electoral Geography. *Annals of the Association of American Geographers*. Vol. 49(3), p. 296–304. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1959.tb01615>.
15. Taylor P., Johnston R. (1979). *The Geography of Elections*. Harmondsworth: PenguinBooks. P. 528.
16. Van Dijk T.A. (2009). *Society and Discourse: How Social Contexts Influence Text and Talk*. Cambridge University Press. 227 p.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2021

Стаття рекомендована до друку 08.09.2021